

Materiały specjalne I

Intermetale
Metale z pamięcią kształtu
Materiały superplastyczne
Materiały superczyste

Intermetaliki

- Materiały o strukturze uporządkowanych faz międzymetalicznych: Ni_3Al , NiAl , Ti_3Al , TiAl , Fe_3Al , FeAl i inne
- Zastosowanie: materiały konstrukcyjne do pracy w temp. 650-800 C, na niekiedy do 1000 C i w agresywnym środowisku chemicznym

-
- Zalety: mała gęstość, wysoka wytrzymałość właściwa, wysoka granica plastyczności i moduł Younga, zadowalająca wytrzymałość zmęczeniowa, wysoka temperatura topnienia, stabilność struktury w wysokich temperaturach
  - Wady: niska plastyczność, mała odporność na kruche pękanie, pękanie międzykrystaliczne w temperaturze pokojowej (kruchosc środowiskowa)

-
- Wytwarzanie: odlewnictwo, niekiedy metalurgia proszków
  - Zastosowanie: elementy turbin gazowych, sprężarek w lotnictwie, wirniki turbosprężarek, zawory i pierścienie w silnikach wysokoprężnych, pompy pracujące w warunkach intensywnej kawitacji, narzędzia do obróbki cieplnej na gorąco

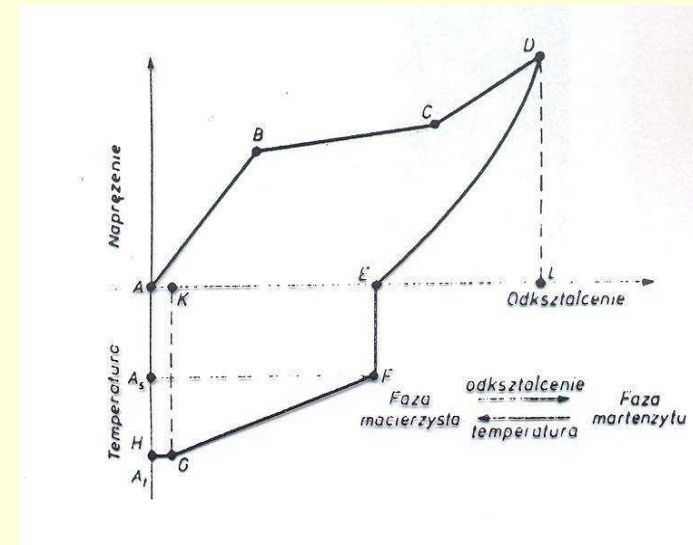
Stopy z pamięcią kształtu

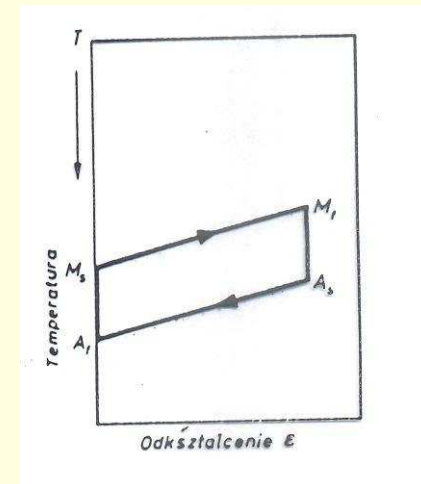
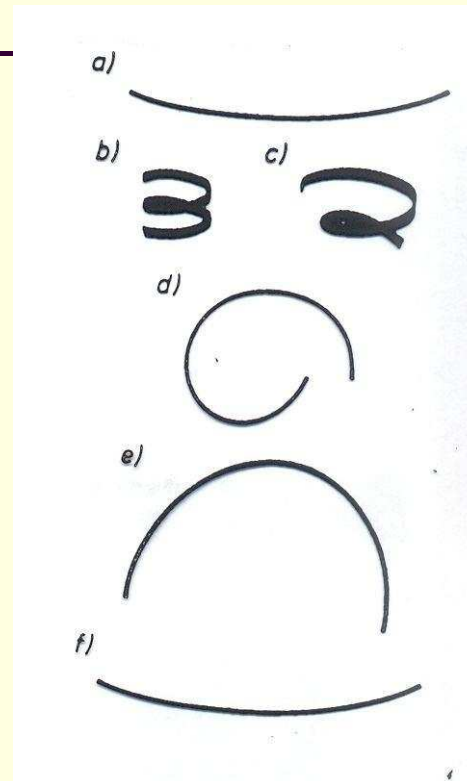
- Zjawisko pamięci kształtu: odkształcony metal powraca do oryginalnego kształtu po jego ogrzaniu do temperatury charakterystycznej dla stopu. Zmiana pamięci kształtu związana jest ze znaczną energią, która może wywołać pracę mechaniczną.
- Efekt pamięci kształtu wywołany jest odwracalną przemianą martenzytyczną w różnych materiałach.

Różne typy odkształcenia

1. Odkształcony martenzyt → ogrzany martenzyt
2. Hartowany martenzyt → ogrzany martenzyt → odkształcony martenzyt

- Dwukierunkowy efekt pamięci kształtu: cykliczna zmiana kształtu w ślad za zmianą temperatury

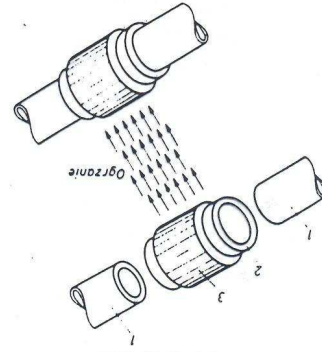
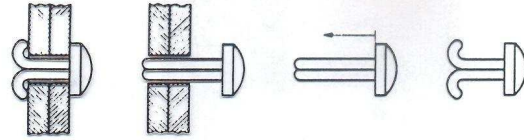
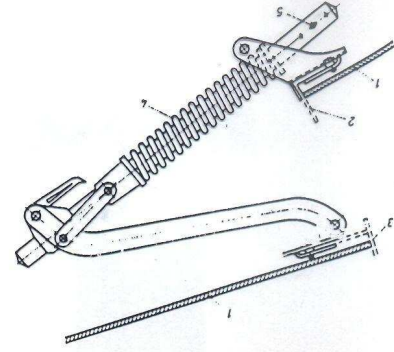
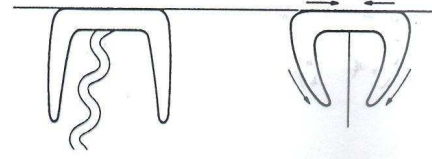
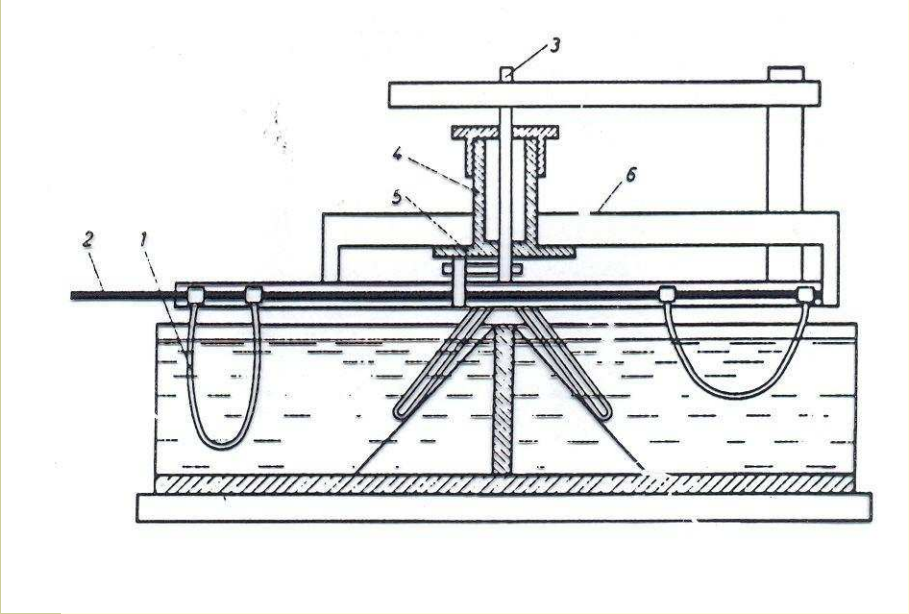

-
- Struktura SME (shape memory alloys): A2 w podwyższonej temperaturze
  - Typy SME:
    - Stopy Cu-Zn-Al (14,5 Zn + 8.5 Al. + Ti, B) 453-173 K
    - Stopy Ni-Ti (53-57 Ni)

Zastosowania

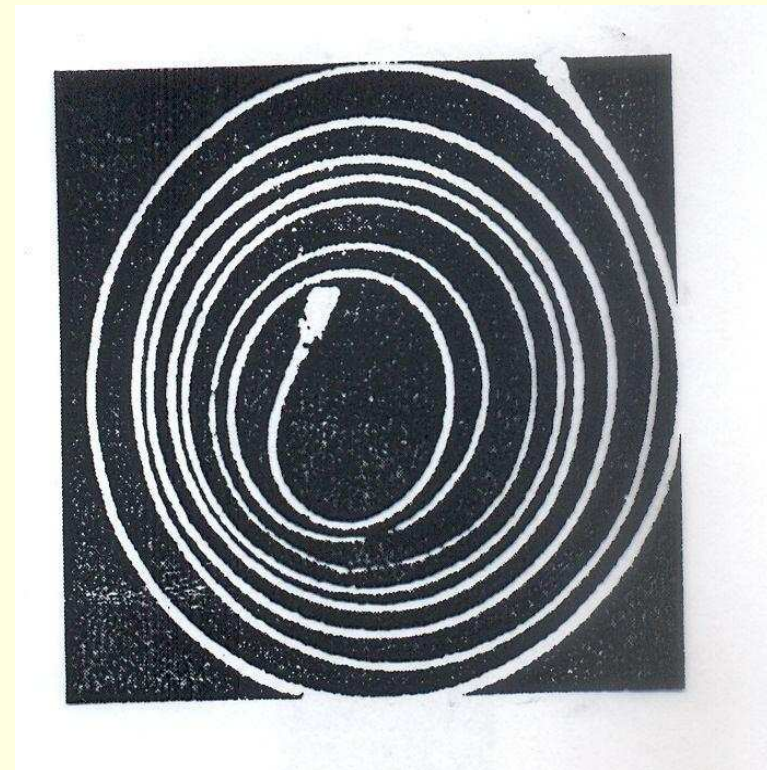

- Techniczne: silniki cieplne, trwałe połączenia mechaniczne i elektryczne, systemy regulujące, bimetale
- Medyczne: implanty krótkotrwałe

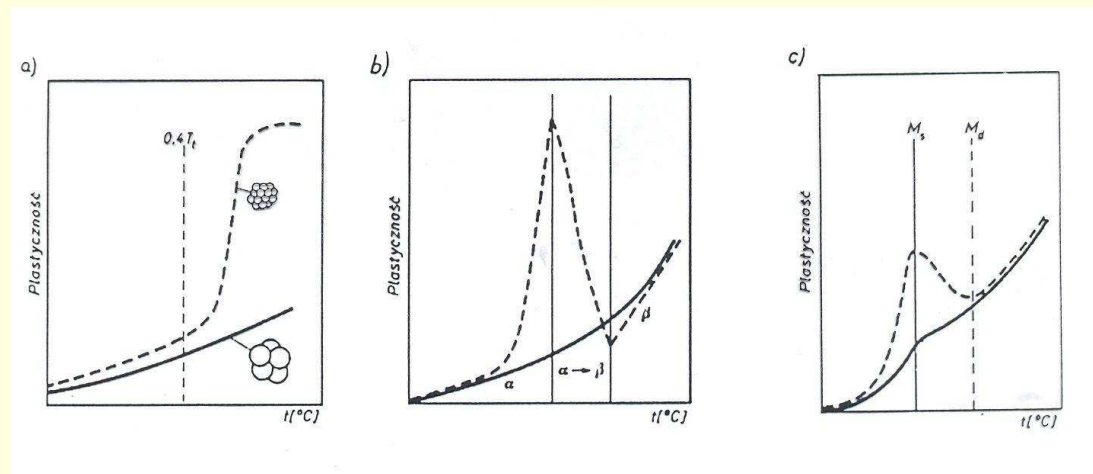

Materiały superplastyczne

- Superplastyczność:
anormalnie wysoka
plastyczność (do 2000% bez
dekohezji) stopu poddanego
działaniu bardzo małych
naprężeń w wysokich
temperaturach $> 0,4 T_m$

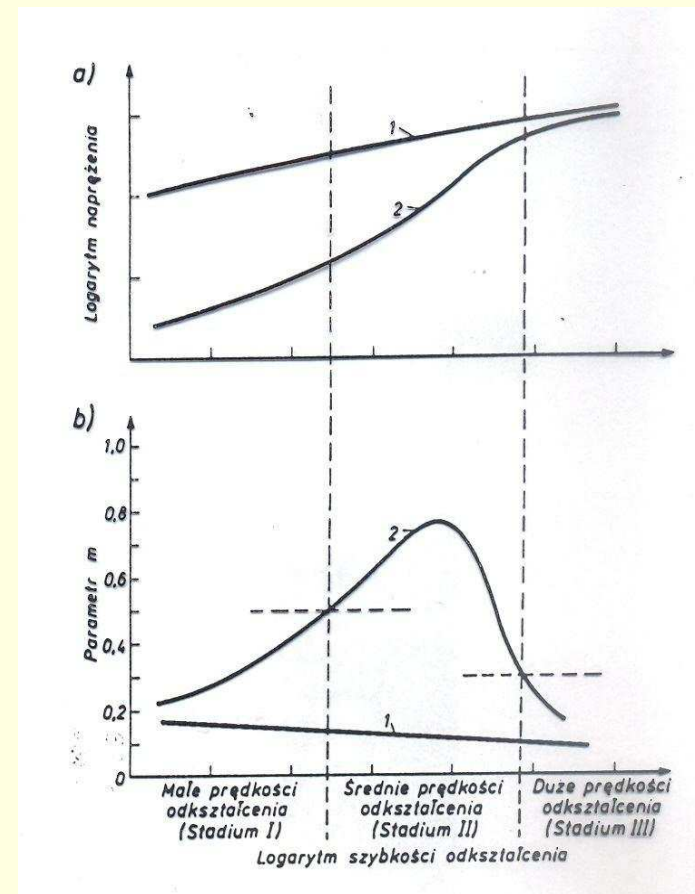

- Pojawia się w stopach o wielkości ziarna $< 10 \mu\text{m}$ i ziarnach równoosiowych (sferycznych)

Stop	Maks. wydłuż. %	Temp. odkształc. K	Wielkość ziarna μm
AlCu33	1000	670-800	0,5-0,8
AlSi12	117	800	
BiSn43	>1000	290	
~~BiPb32Sn16~~	~~1150~~	~~290~~	~~1-2~~
CdZn26	400	293	
CoAl10	850	1470	0,4
CuAl10Fe4	720	1070	10
CuZn38-50	300	720-1260	
MgCu30	400	770	
MgAl33	2100	670-720	
Ni+Cr+Fe	Do 1000	1080-1250	5
PbCd10	1500	373	
PbTi8	371	290	1
SnBi15	1000	290	1,2-4
~~SnPb38~~	~~>1000~~	~~290~~	~~2-3~~
TiAl6V4	1000	1070-1270	
TiAl1.5Sn2-5	450	1170-1370	
ZnAl0,4	550	290	
ZnAl40	700	520	1-10

- Wysoka czułość na prędkość odkształcania

- Mikromechanizmy;

- Dla materiałów konwencjonalnych w stadium deformacji następuje bardzo intensywny poślizg po granicach ziaren i spadek plastyczności w efekcie pojawienia się pęknięć międzykrystalicznych
- Dla materiałów superplastycznych następuje rotacja ziaren równoosiowych i poślizg kontrolowany przez ruch atomów, wspinanie się dyslokacji i poślizg dyslokacyjny po granicach ziaren; dyslokacje zwykle powodujące umacnianie metalu, tu ulegają anihilacji na granicach ziaren

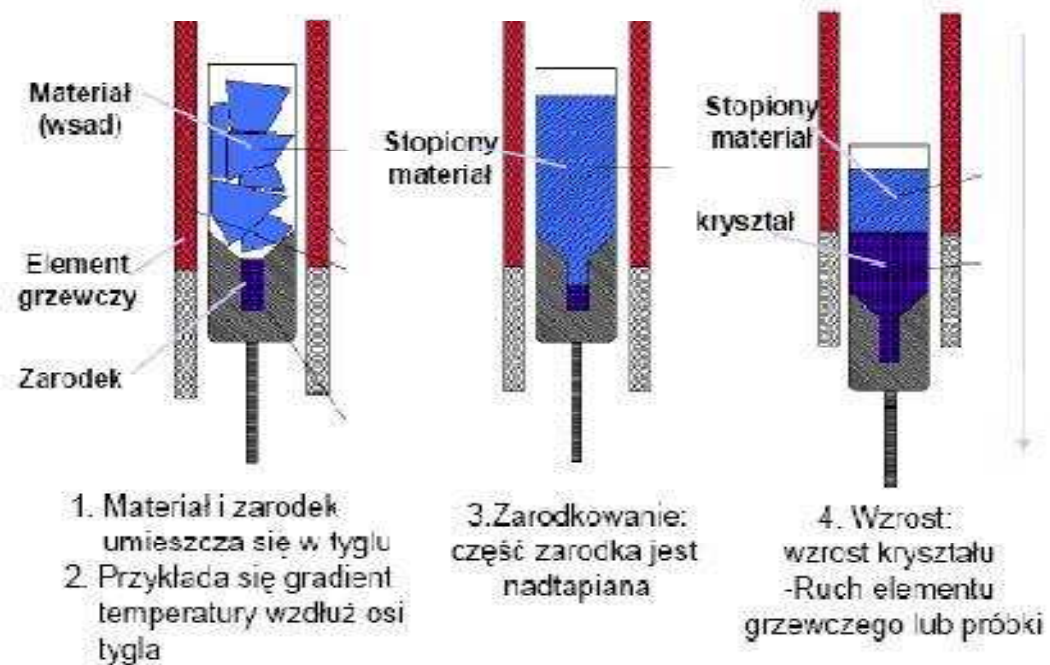

Monokryształy i materiały superczyste

- Elektronika
- Optyka i optoelektronika
- Mechatronika
- Kataliza
- Badania naukowe

Proces Bridgmana

Zalety:

- Prostota – kształt kryształu zdeteminowany przez kształt naczynia.
- Nie potrzeba radialnego gradientu temp. w celu kontroli kształtu kryształu
- Nieużyte naprężenia termiczne $\Rightarrow$ niewielka ilość dyslokacji indukowanych naprężeniem
- Kryształy można hodować w zamkniętych ampulkach (kontrola zawartości stopu)

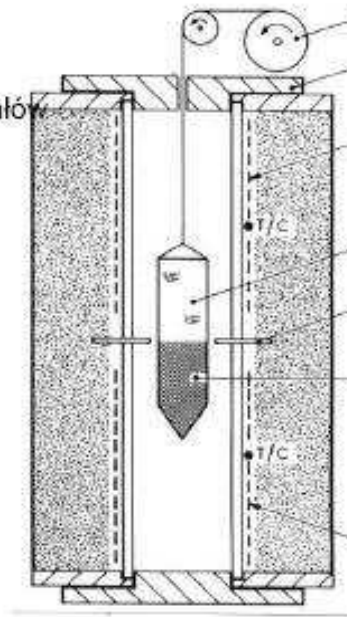
Wady:

- Ograniczony wzrost: wpływ ciśnienia, jakie wywiera pojemnik na kryształ w czasie chłodzenia
- Trudność w obserwacji procesu dalszego zarodkowania i wzrostu kryształu
- Utrudnienia w produkcji na dużą skalę (Przygotowanie ampulek i zarodków, uszczelnianie itp.)

Zastosowania procesu Bridgmana

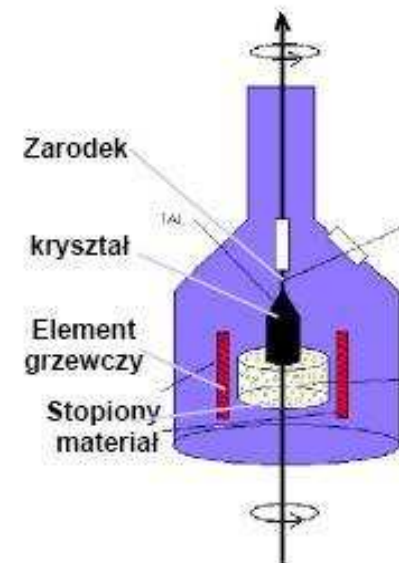
Metoda stosowana do otrzymywania monokryształów
wszystkich podstawowych grup materiałów:

- Metali
- Stopów (także eutektycznych)
- Półprzewodników
- Tlenków i ceramiki
- Kryształów jonowych
- Materiałów organicznych

Metoda Czochralskiego

- Materiał jest utrzymywany w temp nieco wyższej niż T_M
- Zarodek jest zanurzany do stopu i powoli wyciągany
- Metoda służąca do otrzymywania krzemu monokrystalicznego

Zalety:

- Kryształ może być obserwowany
- Możliwość produkcji na dużą skalę (otrzymywanie dużych kryształów)
- Możliwość osiągnięcia wysokiej czystości i jednorodności kryształów
- Uzyskanie produktu o określonej orientacji krystalograficznej

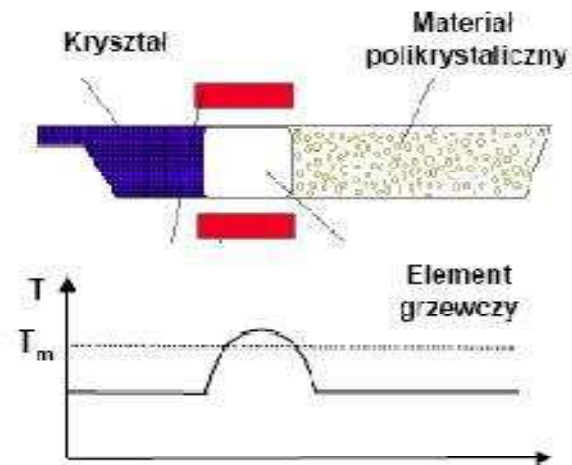

Wady:

- Niemożliwe użycie materiałów o $\uparrow$ prężności pary
- Proces wymagający stosowania substratu porcjami – trudno wdrożyć proces ciągły
- Kryształ musi być obracany
- Proces wymaga dbałości i ciągłej uwagi jak i dokładnej kontroli
- Duży gradient temperatury (kontrola $\emptyset$) – przy małym trudność kontroli kształtu
- Duże naprężenia termiczne

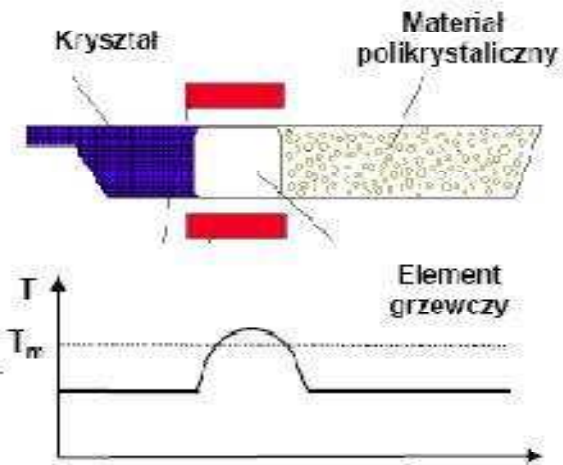
Topienie strefowe

- W poziomym tyglu znajduje się polikryształ.
- Piec przesuwany wzdłuż niego z odpowiednią prędkością, tak aby polikryształ topił się i krystalizował;

Topienie strefowe

- Metoda ta jest również stosowana do oczyszczania materiałów. Wynika to stąd, że zanieczyszczenia rozpuszczają się chętniej w fazie ciekłej.
- Góry lodowe w słonej wodzie nie zawierają soli!

Zalety

- Materiał jest oczyszczany przez powtarzane przechodzenie przez strefę (oczyszczanie strefowe)
- Kryształy mogą rosnąć w zamkniętych ampułach lub w zbiornikach otwartych
- Możliwość realizacji ciągłego wzrostu
- Proces nie wymaga wielkiej dbałości
- Prostota: nie ma potrzeby kontroli kształtu kryształu

Wady

- Ograniczony wzrost
- Trudność obserwacji procesu i wzrostu kryształu
- Utrudnione wymuszenie konwekcji
- Metody nie można zastosować do niektórych materiałów o $\uparrow$ prężnościach par